

VU Research Portal

Bodycambeelden als controlemiddel in de strafrechtspraktijk

Kesteloo, Linda; Vredeveltdt, A

published in

Nederlands Juristenblad
2021

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Kesteloo, L., & Vredeveltdt, A. (2021). Bodycambeelden als controlemiddel in de strafrechtspraktijk. *Nederlands Juristenblad*, 2021(13), 966-973. [2021/906]. <http://deeplinking.kluwer.nl/?param=00D554BF&cpid=WKNL-LTR-Nav2>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Bodycambeelden als controlemiddel in de strafrechtspraktijk

Linda Kesteloo & Annelies Vredevelde¹

Hoe kunnen beelden van bodycams gedragen door politieagenten bijdragen aan de waarheidsvinding in strafzaken? In dit artikel wordt deze vraag vanuit zowel juridisch als rechtspsychologisch perspectief behandeld. Eerst wordt ingegaan op de vraag of en hoe politieambtenaren bodycambeelden thans gebruiken bij het schrijven van een proces-verbaal en welke effecten daarvan, op basis van rechtspsychologische literatuur, mogen worden verwacht. Vervolgens wordt een aantal uitspraken in strafzaken besproken waarin gebruik wordt gemaakt van bodycambeelden. Daarna wordt aandacht besteed aan de fundamentele vraag in hoeverre bodycambeelden überhaupt geschikt zijn om door rechter en opsporingsambtenaar als controlemiddel te worden gebruikt. Ten slotte wordt gereflecteerd op het voornemen van de wetgever om opsporingsambtenaren toe te staan om het opmaken van een proces-verbaal uit te stellen indien op een opname is vastgelegd 'wat door hen tot opsporing is verricht of bevonden'.

1. Inleiding

Eén beeld zegt meer dan duizend woorden. Of toch niet? In dit artikel bespreken wij hoe beelden van bodycams gedragen door politieagenten kunnen bijdragen aan de waarheidsvinding in strafzaken. Een bodycam is 'een draagbare camera die op of aan het lichaam wordt bevestigd, en die videobeelden en audio kan registreren, opslaan en optioneel real-time verzenden'.² In binnen- en buitenland worden steeds meer opsporingsambtenaren standaard uitgerust met een bodycam.³ De inzet van bodycams kan op verschillende wijzen bijdragen aan de uitvoering van de politietaken en de strafrechtelijke handhaving. Zo kan het gebruik van bodycams het de-escalerende vermogen van politiemedewerkers versterken en de veiligheid en het veiligheidsgevoel van zowel politiemedewerkers als burgers bevorderen.⁴ Daarnaast kunnen de beelden worden gebruikt in de bewijsvoering, bijvoorbeeld als daarop te zien is dat de verdachte het ten laste gelegde feit pleegt. De beelden kunnen ook een controlefunctie vervullen, en wel op twee manieren. Enerzijds kan de opsporingsambtenaar de beelden gebruiken om te toetsen of zijn herinnering aan en beschrijving van het opgenomen incident kloppen. Anderzijds kan de rechter de inhoud van ander bewijsmateriaal, zoals het proces-verbaal van de opsporingsambtenaar, met de beelden verge-

lijken, al dan niet na een ter zake gevoerd verweer door de verdediging.

In dit artikel benaderen we de vraag over de rol van bodycambeelden in de waarheidsvinding vanuit zowel juridisch als rechtspsychologisch perspectief. In par. 2 zullen wij ingaan op de vraag of en hoe politieambtenaren bodycambeelden thans gebruiken bij het schrijven van een proces-verbaal en welke effecten daarvan, op basis van rechtspsychologische literatuur, mogen worden verwacht. In dat verband gaan wij ook kort in op een door onszelf – in opdracht van Politie & Wetenschap⁵ – uitgevoerd veldexperiment, waarin we onderzochten welk effect het bekijken van bodycambeelden heeft op de accuratesse en volledigheid van een proces-verbaal. Par. 3 bestaat uit een bespreking van strafrechtelijke uitspraken waarin gebruik wordt gemaakt van bodycambeelden. Vervolgens besteden wij in par. 4 aandacht aan de fundamentele vraag in hoeverre bodycambeelden überhaupt geschikt zijn om door rechter en opsporingsambtenaar als controlemiddel te worden gebruikt. De gedachte dat beelden een zogenaamde 'objectieve realiteit' tonen, kan vanuit rechtspsychologisch perspectief namelijk worden gerelativeerd. In par. 5 zullen wij op basis van onze bevindingen reflecteren op het voornemen van de wetgever om opsporingsambtenaren toe te staan om het opmaken van

een proces-verbaal uit te stellen indien op een opname is vastgelegd 'wat door hen tot opsporing is verricht of bevonden'. Par. 6 bestaat uit een conclusie en afronding.

2. Het gebruik van bodycambeelden bij het schrijven van het proces-verbaal

Het is goed voorstelbaar dat een bodycamdragende opsporingsambtenaar de opnames wil bekijken om daaraan zijn waarnemingen, herinneringen of proces-verbaal te toetsen. Het Inzetkader Bodycams bij Operationeel gebruik (2020), dat richtlijnen bevat voor onder andere de inzet van bodycams en de verwerking en het gebruik van de opnames,⁶ hanteert als uitgangspunt dat de bodycamdragende opsporingsambtenaar in het belang van de waarheidsvinding zoveel mogelijk proces-verbaal opmaakt voordat hij de bodycambeelden bekijkt. Indien hij daarvan afwijkt en de beelden bekijkt voordat hij verbaliseert, zo stelt het Inzetkader, 'bijvoorbeeld omdat de politieambtenaar het zich vanwege een bijzonder stressvolle situatie niet helemaal scherp herinnert [...], wordt dat vermeld in het proces-verbaal'.⁷ Uit interviews met opsporingsambtenaren blijkt dat zij het zelf nuttig vinden om de beelden van de bodycam te bekijken.⁸ Uit een (weer ander) praktijkonderzoek blijkt dat relatief veel agenten zich niet aan het uitgangspunt van het Inzetkader houden en de beelden bekijken voorafgaand aan of tijdens het schrijven van het proces-verbaal.⁹

Komt het raadplegen van bodycambeelden de inhoud van het proces-verbaal ten goede? Het antwoord op die vraag is niet eenvoudig, blijkt uit de rechtspsychologische literatuur. Enerzijds kan van het raadplegen van bodycambeelden een positief effect op de inhoud van het proces-verbaal worden verwacht. Allereerst kan de opsporingsambtenaar het proces-verbaal aanvullen met informatie die hij zelf niet heeft waargenomen maar de bodycam wel heeft opgenomen. Het proces-verbaal wordt daardoor vollediger. Ten tweede kunnen de bodycambeelden ophaalaanwijzingen (*retrieval cues*) bevatten, waar-

door de opsporingsambtenaar zich *nieuwe* informatie kan herinneren.¹⁰ Het gaat dan om informatie die de opsporingsambtenaar zelf alweer was vergeten en die ook niet is opgenomen door de bodycam, maar die de agent zich herinnert omdat zijn geheugen als het ware is opgefrist door het zien van de beelden. Ten derde stelt het raadplegen van de beelden de opsporingsambtenaar in staat om eventuele fouten te corrigeren.¹¹

Anderzijds kan het bekijken van bodycambeelden ook negatieve effecten hebben voor de in het strafrecht beoogde waarheidsvinding. Het bekijken van beelden kan ten eerste leiden tot bronverwarring, waarmee wordt bedoeld dat een bepaalde herinnering aan een verkeerde bron wordt gekoppeld.¹² Vertaald naar de onderhavige kwestie betekent dit dat de opsporingsambtenaar ten onrechte denkt en noteert dat hij een waarneming zelf, tijdens het incident, heeft gedaan, terwijl de informatie eigenlijk afkomstig is van de bodycambeelden. Ook juridisch gezien is bronverwarring problematisch. Artikel 153 Sv schrijft namelijk voor dat in het proces-verbaal zoveel mogelijk de redenen van wetenschap dienen te worden opgegeven. Dat betekent dat, bijvoorbeeld voor de strafrechter die de betrouwbaarheid van het proces-verbaal moet beoordelen, duidelijkheid moet bestaan over wat de oorspronkelijke bron van de daarin neergelegde kennis is.¹³ Gaat het om een waarneming die de agent zelf tijdens de opgenomen gebeurtenis heeft gedaan, of heeft hij bepaalde informatie juist verkregen door het zien van de bodycambeelden? Maakt een opsporingsambtenaar pas proces-verbaal op nadat hij de bodycambeelden heeft gezien, dan zal achteraf niet meer duidelijk zijn of hij bepaalde waarnemingen (ook) zelf, tijdens de gebeurtenis, heeft gedaan.

Een tweede negatief effect kan zijn dat de agent niet meer alles opschrijft wat hij zelf heeft waargenomen, maar zich beperkt tot wat te zien is op de bodycambeelden. De opsporingsambtenaar kan dat bewust doen, bijvoorbeeld om zijn proces-verbaal minder kwetsbaar te

Auteurs

1. Beide auteurs zijn verbonden aan de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit Amsterdam. Mr. L. Kesteloo doet bij de sectie Strafrecht als docent/onderzoeker onderzoek naar de betrouwbaarheid van getuigenverklaringen. Dr. A. Vredeveldt is universitair hoofddocent en als rechtspsycholoog aan de sectie Criminologie verbonden.

Noten

2. Politie Inzetkader 2020, 'Inzetkader Bodycams bij operationeel gebruik', Programma Sensing: Landelijk Project Bodycams (versie 2.1, 7 juli 2020), p. 5.
3. Zie bijvoorbeeld S. Flight, *De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk*, Apeldoorn: Programma Politie & Wetenschap 2017, p. 11.
4. Politie Inzetkader 2020, p. 3; 6-7.
5. Dit artikel is deels gebaseerd op het

onderzoek dat wij in opdracht van Politie & Wetenschap hebben uitgevoerd. Het rapport dat naar aanleiding van dit onderzoek is verschenen is online te raadplegen via de website www.politieenwetenschap.nl. Zie A. Vredeveldt, L. Kesteloo & A. Hildebrandt, *De rol van bodycambeelden in de opsporing en bewijsvoering* (Politiewetenschap), Den Haag: Sdu 2020.

6. Politie Inzetkader 2020.
7. Politie Inzetkader 2020, p. 9. Naar aanleiding van een landelijke studie is in de Verenigde Staten van Amerika juist geadviseerd om agenten wel de beelden te laten bekijken voordat zij verklaren over het opgenomen incident, onder meer omdat dat de herinnering van de agent ten goede zou komen. Zie L. Miller, J. Toliver & Police Executive Research Forum, *Implementing a body-worn camera program. Recommendations and lessons learned*, Washington, DC: Office of Community Oriented Policing

Services 2014, p. 45.

8. T. Timan, *Changing landscapes of surveillance*, Enschede: CTIT 2013, p. 175.
9. Politie Adviesrapport, *Adviesrapport Landelijk Project Bodycams. Inzet van bodycams binnen het operationele politiewerk*. Programma Sensing: Landelijk Project Bodycams (versie 6 juli 2018), p. 19: Van de 380 dragers zegt 29% dat zij de door hen gemaakte opnames al voorafgaand aan het schrijven van het proces-verbaal bekijken, 13% bekijkt de opnames tijdens het opstellen van het proces-verbaal en 58% bekijkt de opnames – conform de procedure in het landelijk inzetkader – pas na het opstellen van het proces-verbaal.
10. B. Blaskovits & C. Bennell, 'Exploring the potential impact of body worn cameras on memory in officer-involved critical incidents: A literature review', *Journal of Police and Criminal Psychology* 2020/35, afl. 6, p. 251-262 (met name p. 253-254),

doi: 10.1007/s11896-019-09354-1.

11. L.K. Fazio & E.J. Marsh, 'Correcting false memories', *Psychological Science* 2010/21, afl. 6, p. 801-803, doi: 10.1177/0956797610371341.
12. M.K. Johnson, S. Hashtroudi & D.S. Lindsay, 'Source monitoring', *Psychological Bulletin* 1993/114, afl. 1, p. 3-28 (met name p. 11), doi: 10.1037/0033-2909.114.1.3.
13. Met betrouwbaarheid doelen wij op de mate waarin (in dit geval) het proces-verbaal overeenkomt met de werkelijkheid, dus: waarheidsgetrouw is. Aangekend wordt dat dit in de rechtspsychologie doorgaans wordt aangeduid met de term validiteit. A. Vredeveldt e.a., 'Het rechtspsychologische deskundigenrapport', *Expertise & Recht* 2017/6, p. 243-244.

© Getty Images

Het bekijken van bodycambeelden kan de kwaliteit van het proces-verbaal van het opgenomen incident zowel verbeteren als verslechteren

maken omdat alle informatie dan zal worden bevestigd door de beelden.¹⁴ Hij kan het ook onbewust doen, als gevolg van het fenomeen dat in de rechtspsychologische literatuur met *retrieval-induced forgetting* wordt aangeduid.¹⁵ Dit houdt in dat het ophalen van een deel van een herinnering op een specifiek punt, bijvoorbeeld de jas van een verdachte die te zien is op de bodycambeelden, het ophalen van andere gerelateerde delen van de herinnering bemoeilijkt, bijvoorbeeld de schoenen van diezelfde verdachte, waarvan niets op de opname te zien is.

Kortom: op basis van rechtspsychologisch onderzoek is niet zonder meer te zeggen wat de invloed van het bekijken van bodycambeelden is op de kwaliteit van het proces-verbaal. Het bekijken van bodycambeelden kan de kwaliteit van het proces-verbaal van het opgenomen incident namelijk zowel verbeteren als verslechteren. Die combinatie van voor- en nadelen komt ook terug in de resultaten van een recent Australisch experiment waarin studenten een bodycam droegen bij het bekijken van een misdrijf in *virtual reality*.¹⁶ Studenten die de beelden hadden bekeken, gaven een accuratere en vollediger beschrij-

ving van het misdrijf dan studenten die de beelden niet hadden bekeken, maar rapporteerden tegelijkertijd minder details die ze wel hadden waargenomen maar die niet op de beelden te zien waren.

De beschreven negatieve effecten zouden kunnen worden vermeden als de opsporingsambtenaar eerst proces-verbaal opmaakt zonder de beelden te bekijken. Op die manier wordt voorkomen dat hij zich – bewust of onbewust – richt naar wat op de beelden te zien is. Ook zal geen sprake kunnen zijn van bronverwarring: hij kan immers alleen relateren aan wat hij zelf heeft waargenomen.¹⁷ Dit originele proces-verbaal kan hij vervolgens aan de hand van het beeldmateriaal aanpassen. In het aangepaste proces-verbaal kan dan ook worden opgenomen wat hij niet heeft gezien, wat hij fout heeft gezien of wat hij wel heeft gezien maar was vergeten en zich nu weer herinnert. Het is dan wel van belang dat duidelijk wordt vermeld tot welke aanpassingen het bekijken van de bodycambeelden heeft geleid.

Uit een door onszelf uitgevoerd veldexperiment, waaraan ruim honderd Nederlandse agenten hebben deelgenomen, bleek inderdaad dat agenten die bodycambeelden bekeken nadat ze eerst zelf proces-verbaal hadden opgemaakt, in staat waren om hun originele proces-verbaal significant te verbeteren en aan te vullen.¹⁸ Het aangepaste proces-verbaal was dus accurater en vollediger dan het originele proces-verbaal. Op basis van deze onderzoeksresultaten, de eerder besproken rechtspsychologische literatuur en het juridische uitgangspunt dat de redenen van wetenschap dienen te worden opgegeven, kwamen wij dan ook tot de aanbeveling voor de politiepraktijk om opsporingsambtenaren eerst een proces-verbaal te laten opmaken, dat ze na het bekijken van de

bodycambeelden mogen aanpassen, met expliciete vermelding van de grondslag van de aanpassingen.¹⁹

3. Het gebruik van bodycambeelden in de strafrechtspraak

Bodycambeelden kunnen de rechter helpen bij het beslissen in strafzaken. Het beeldmateriaal is weliswaar zelf geen wettig bewijsmiddel, maar de inhoud daarvan kan – als deze uitgewerkt is in een proces-verbaal (artikel 344 lid 1 sub 2 Sv)²⁰ of als eigen waarneming van de rechter (artikel 340 Sv) – voor het bewijs worden gebruikt.²¹ De beelden kunnen de strafrechter bijvoorbeeld duidelijkheid verschaffen over de toedracht van het ten laste gelegde strafbare feit of over de rechtmatigheid van politieoptreden. In de strafrechtspraak wordt voornamelijk nog nauwelijks gebruik gemaakt van bodycambeelden.²² Een relatief groot deel van de uitspraken waarin bodycambeelden worden genoemd, is in 2020 gedaan, hetgeen suggereert dat de bodycam steeds vaker zijn weg van de straat naar de strafrechter weet te vinden.²³ In de strafzaken waarin bodycambeelden een rol spelen, gaat het bijna zonder uitzondering om een verbaal of fysiek conflict tussen burger en opsporingsambtenaren.²⁴

Een rechtspraakanalyse laat zien dat rechters gebruik maken van bodycambeelden om het relaas van de verdachte, de opsporingsambtenaren of getuigen te toetsen.²⁵ In een van de zaken over de 'Hoek van Holland'-strandrellen komt de Rechtbank Rotterdam mede op basis van bodycambeelden tot een veroordeling voor openlijke

In de strafzaken waarin bodycambeelden een rol spelen, gaat het bijna zonder uitzondering om een verbaal of fysiek conflict tussen burger en opsporingsambtenaren

geweldpleging.²⁶ In die zaak heeft de rechtbank zelf de bodycambeelden bekeken,²⁷ waarop kort gezegd te zien is dat de verdachte meeloopt in 'een groep die met geweld en bedreiging' agenten opjaagt, zich niet distancieert van dit geweld noch de groep en zelfs een voorttrekkende rol vervult 'terwijl de groep leuzen scandeert en de politie bekogelt met voorwerpen'. Het aandeel van de verdachte gaat, zo concludeert de rechtbank, 'gezien deze beelden aanmerkelijk verder dan door de verdediging is betoogd'.²⁸ In een zaak uit 2019, waarin het ging om wederspanning en belediging van een politieambtenaar, bleek juist dat het proces-verbaal op wezenlijke punten afweek van hetgeen op de bodycambeelden te zien was.²⁹ De Rechtbank Amsterdam concludeert na het zien van de beelden dat de verdachte zich – in tegenstelling tot wat in het proces-verbaal stond – niet recalcitrant heeft gedragen en spreekt hem derhalve vrij. De discrepanties tussen beel-

14. Dat wordt geïllustreerd in het volgende citaat van een Amerikaanse agent, te vinden in het internetartikel van A. Samaha (17 januari 2017), 'Blue lies matter: How video finally proved that cops lie', *Buzzfeed News* (zie buzzfeed.com/albertsamaha/blue-lies-matter, laatst geraadpleegd op 24 maart 2021): 'Early in his career, his reports contained every detail he could remember. Now, he plays it safe, the second-guessers always lingering in the back of his mind, alongside the worry that a seemingly inconsequential instance of misremembering — the color of the car, the type of fence the suspect threw the drugs over, the alley he cut through during the chase — could irreversibly poison the arrest, undermining the credibility of all his words.'

15. M.C. Anderson, R.A. Bjork & E.L. Bjork, 'Remembering can cause forgetting: Retrieval dynamics in long-term memory', *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 1994/20, afl. 5, p. 1063-1087 (met name p. 1063), doi: 10.1037/0278-7393.20.5.1063.

16. D. Adams, H.M. Paterson & H.G. MacDougall, 'Law and (rec) order: Updating memory for criminal events with body-worn cameras', *PLoS ONE* 2020/15, afl. 12, e0243226 (met name p. 12-13), doi: 10.1371/journal.pone.0243226. Zie

ook de bijdrage van S. Stoughton in: M.D. White & A. Malm, *Cops, cameras, and crisis. The potential and the perils of the police body-worn cameras*, New York: NYU Press 2020, p. 63-67.

17. Opgemerkt zij dat hier uitsluitend wordt bedoeld op bronverwarring die optreedt na het zien van beeldmateriaal. Bronverwarring kan bijvoorbeeld ook optreden indien de desbetreffende opsporingsambtenaar met anderen praat over het incident voordat proces-verbaal wordt opgemaakt (zie ook par. 4).

18. Voor meer informatie over de methode van het onderzoek, de bevindingen en onze conclusies verwijzen wij naar het rapport dat wij daarover hebben geschreven, zie Vredevelde, Kesteloo & Hildebrandt 2020.

19. Dit vraagt om een aanpassing van het Inzetkader.

20. Uit een analyse van rechtspraak blijkt dat soms collega's van de bodycamdragers overgaan tot het uitwerken van bodycambeelden. Zie bijvoorbeeld Rb. Amsterdam 18 april 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:2570 en Hof Den Bosch 20 april 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:1393.

21. De Ambtelijke versie van het concept-Wetboek van Strafvordering erkent opnemen van beeld of geluid wel als wettig bewijsmiddel, zie art. 4.3.8 lid 1 onderdeel e

concept-Wetboek van Strafvordering (modernisering Strafvordering). Zie ook B. de Wilde, 'De bewijsregeling in het concept-Wetboek van Strafvordering', *Platform Modernisering Strafvordering* 2018, par. 5.3

22. Zoeken op het woord 'bodycam' op rechtspraak.nl levert slechts negenentwintig (strafrechtelijke) treffers op.

23. Opgemerkt zij dat uiteraard ook opnames die niet met een bodycam zijn gemaakt als controlemiddel kunnen dienen, maar gezien de focus van dit artikel bespreken we alleen zaken waarin bodycambeelden een rol speelden.

24. Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld Rb. Zeeland-West-Brabant 31 juli 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:3522 en ECLI:NL:GHDHA:2019:3382. In die zaken ging het om beelden van het door de bodycam opgenomen verhoor van de verdachte kort na het incident waarvoor hij later is vervolgd.

25. Hoewel bodycambeelden niet zonder meer direct processtukken zijn – het van die beelden opgemaakte proces-verbaal is dat wel –, kan de verdediging erom verzoeken dat zij 'als redelijkerwijze van belang zijnde stukken [...] aan de processtukken [...] worden toegevoegd', bijvoorbeeld om de inhoud van een belastend proces-verbaal te betwisten (art. 34 Sv). Zie J. Boksen, in:

T&C Strafvordering, commentaar op art. 30 Sv, aant. 2b (online, bijgewerkt tot 1 juli 2020); zie tevens M. Kessler, *Audiovisuele verslaglegging in een gemoderniseerd Wetboek van Strafvordering* (oratie Leiden), Den Haag: Boom Juridisch 2016, p. 21.

26. Rb. Rotterdam 19 februari 2010, ECLI:NL:RBROT:2010:BL4549. Zie eveneens Rb. Midden-Nederland 25 oktober 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:5177, waarin de bodycambeelden het belastende scenario ondersteunen.

27. Ook in Rb. Rotterdam 2 februari 2010, ECLI:NL:RBROT:2010:BL1681 en Rb. Rotterdam 19 maart 2010, ECLI:NL:RBROT:2010:BL8100 is de inhoud van bodycambeelden van deze strandrellen gebruikt.

28. Zie echter ook Hof Den Haag 16 december 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:3382, waarin het hof vrijsprekt onder meer omdat uit de bodycambeelden blijkt dat de verdachte reeds voor zijn aanhouding verklaarde dat hij niet betrokken was bij de geweldsincidenten en dit later steeds heeft herhaald.

29. Rb. Amsterdam 4 oktober 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7510.

den en proces-verbaal vindt de rechtbank zorgelijk, omdat het 'op ambtseed of ambtsbelofte opgemaakte proces-verbaal [...] in het strafproces een belangrijke rol in[neemt] als het gaat om de waarheidsvinding, zodat daaraan zeer hoge eisen moeten worden gesteld.' In een zaak uit 2020 leidde het onjuist rapporteren in een proces-verbaal zelfs tot strafvervolgning van de opsporingsambtenaar. Hij zou het vermeende slachtoffer niet alleen mishandeld hebben, maar ook een meinedig proces-verbaal hebben opge- maakt om het excessieve geweldgebruik te verdoezelen. De Rechtbank Den Haag constateert op basis van beschik- bare beelden van een bodycam en een omgevingscamera dat het opgestelde proces-verbaal inderdaad niet overeen- komt met wat op de beelden te zien en te horen is.³⁰ Maar mede omdat de aanhouding van de aangever hectisch ver- liep – zo was het noodzakelijk om verschillende gewelds- middelen in te zetten – en alles in een zeer kort tijdsbe- stek plaatsvond, kan volgens de rechtbank niet worden vastgesteld dat de opsporingsambtenaar *opzettelijk* onjuistheden in het proces-verbaal heeft opgenomen.³¹

In een Rotterdamse zaak uit 2019 is juist het gebrek aan bodycambeelden reden voor de rechtbank om de ver- dachte vrij te spreken.³² De verdachte werd vervolgd voor wederspanningheid, maar verklaarde ter terechtzitting dat hij zich pas verzette nadat hij door een opsporingsambte- naar was geslagen; eenmaal aangehouden en geboeid zou dat nog vaker zijn gebeurd. De desbetreffende opsporings- ambtenaar verklaarde ter terechtzitting weliswaar dat hij de verdachte 'na zijn aanhouding en terwijl hij geboeid in de politiebus zat tweemaal heeft geslagen met de linker- hand om de verdachte in toom te houden', maar in geen enkel proces-verbaal is melding gemaakt van het toegepas- te geweld. Nu geen beeldmateriaal beschikbaar is dat dui- delijkheid kan verschaffen over de wijze waarop de aan- houding heeft plaatsgevonden, omdat de bodycam niet aan stond, spreekt de rechtbank de verdachte vrij van wederspanningheid. In een zaak uit 2019, ten slotte, bekijkt de Rechtbank Den Haag zelf beschikbare bodycambeelden, nu om de juistheid te toetsen van twee belastende verklaringen over mishandeling van het vermeende slachtoffer, waarover de twee getuigen pas negen maanden na het incident zijn gaan verklaren.³³ Het vermeende slachtoffer zelf kon zich niets herinneren van de ten laste gelegde mishandeling. Omdat de mishandeling niet zichtbaar is op de bodycambeelden, is er volgens de rechtbank onvoldoen- de overtuigend bewijs om tot een veroordeling te komen.³⁴

Bodycambeelden kunnen voor de rechter dus een nuttige bron van informatie zijn en – als controlemiddel – bijdragen aan een zorgvuldige bewijsbeslissing. Tegelijkertijd compliceren zij soms het werk van de rechter, bijvoor- beeld als discrepanties blijken te bestaan tussen het belastende proces-verbaal van een opsporingsambtenaar

en hetgeen op de beelden te zien is. Soms leidt dat tot een vrijspraak, zoals in de hiervoor besproken zaak van de Rechtbank Amsterdam. Het is ook mogelijk dat de rechter op basis van beeldmateriaal oordeelt dat het onjuist ver- baliseren een vormverzuim in de zin van artikel 359a Sv oplevert.³⁵ Soms acht de rechter discrepanties evenwel ver- klaarbaar, zodat niet direct moet worden geconcludeerd dat het afwijkende proces-verbaal geheel onbetrouwbaar is,³⁶ of dat opsporingsambtenaren opzettelijk onjuist heb- ben gerelateerd.³⁷

4. De mythe van een objectieve realiteit

Bodycambeelden worden door zowel rechters als opspo- ringsambtenaren gebruikt als controlemiddel. De daaraan ten grondslag liggende veronderstelling is dat de beelden een correcte en kenbare weergave zijn van de werkelijk- heid,³⁸ en als zodanig een geschikte toetssteen opleveren, enerzijds voor opsporingsambtenaren voor hun herinne- ringen aan en beschrijving van het opgenomen incident, en anderzijds voor rechters voor de inhoud van andere processtukken. Hierop valt echter wat af te dingen. Hier- onder bespreken wij waarom bodycambeelden niet altijd de gewenste duidelijkheid (kunnen) verschaffen over (a) wat daadwerkelijk is gebeurd en (b) de juistheid van het- geen de opsporingsambtenaar in het proces-verbaal van het opgenomen incident heeft genoteerd.³⁹

Er zijn verschillende redenen waarom op basis van beeldmateriaal niet eenvoudig kan worden gezegd wat daadwerkelijk is gebeurd. Zo kan allereerst de kwaliteit van de opnames te wensen overlaten, bijvoorbeeld omdat de beelden schokkerig zijn, de armen van de agent het zicht belemmeren of de lens vies is.⁴⁰ De beelden hoeven ten tweede geen volledige weergave te zijn van wat zich heeft afgespeeld. Een op de borst gedragen bodycam filmt bijvoorbeeld slechts in één richting, terwijl de bodycam- dragende opsporingsambtenaar om zich heen kan kijken en zo soms meer of andere dingen waarneemt dan de bodycam opneemt.⁴¹ Ook kan belangrijke informatie over de context van een gebeurtenis ontbreken, bijvoorbeeld als de bodycam pas wordt aangezet wanneer het conflict tussen de opsporingsambtenaar en de burger reeds is begonnen. De aanloop naar het conflict is in dat geval niet opgenomen, terwijl die wel van belang kan zijn voor een beoordeling achteraf.⁴² Ten derde kan het perspectief van een camera het oordeel van toeschouwers over een opgenomen gebeurtenis kleuren. In een onderzoek uit 2017 van Boivin en collega's werden agenten in opleiding gevraagd om een oordeel te vellen over de rechtmatigheid van politioptreden. Deelnemers die bodycambeelden hadden gezien, hadden een significant ander oordeel over het handelen van de desbetreffende opsporingsambtenaar dan deelnemers die beelden van een overzichtscamera

Bodycambeelden kunnen voor de rechter dus een nuttige bron van informatie zijn en – als controlemiddel – bijdragen aan een zorgvuldige bewijsbeslissing. Tegelijkertijd compliceren zij soms het werk van de rechter

hadden bekeken.⁴³ Video-opnames zijn dus – ook vanwege deze zogenaamde *camera perspective bias* – niet altijd eenduidig. Ten vierde maakt het uit wie de beelden bekijkt. Onderzoek heeft herhaaldelijk laten zien dat de overtuigingen, achtergrond en verwachtingen van de toeschouwer van invloed zijn op de waarneming en interpretatie van een opgenomen incident: of iemand een positieve houding inneemt jegens de politie en politiewerk heeft effect op wat volgens hem of haar is gebeurd,⁴⁴ en hoe het politieoptreden moet worden gewaardeerd, bijvoorbeeld of het rechtmatig was.⁴⁵ Uit de eerdergenoemde studie van Boivin en collega's bleek ook dat universitaire studenten significant anders oordeelden over een opgenomen schietincident dan agenten in opleiding. Bijna alle studenten vonden het handelen van de agent problematisch (81,4%); agenten in opleiding waren een stuk minder eensgezind (slechts 40,6% vond het problematisch).⁴⁶ Bovendien blijkt uit onderzoek dat, hoewel mensen zich bewust zijn van het bestaan van vooroordelen en de invloed die zij kunnen hebben op waarnemingen, zij de rol van vooroordelen in hun eigen oordeelsvermogen en dat van de politie veelal onderschatten.⁴⁷

Ook discrepanties tussen enerzijds bodycambeelden van een incident en anderzijds de beschrijving daarvan, bijvoorbeeld in een proces-verbaal, zijn onder omstandig-

heden goed verklaarbaar. Zoals gezegd, kan de opsporingsambtenaar meer of andere dingen waarnemen dan de bodycam opneemt. De waarneming van de desbetreffende opsporingsambtenaar kan bovendien zijn beïnvloed, bijvoorbeeld door verwachtingseffecten. Uit onderzoek blijkt dat mensen gaten in hun waarnemingen invullen op basis van hun verwachtingen.⁴⁸ Zo kan het voorkomen dat een opsporingsambtenaar gereedschap aanziet voor een wapen.⁴⁹ Ook stress kan de waarneming beïnvloeden, omdat mensen hun aandacht doorgaans richten op datgene wat vanuit overlevingsperspectief voor hen het meest relevant is. Het meest bekende voorbeeld hiervan is het zogenaamde *weapon focus*-effect, waardoor een opsporingsambtenaar voornamelijk aandacht heeft voor het op hem gerichte wapen en daardoor achteraf niet in staat is bijvoorbeeld het uiterlijk van de verdachte te beschrijven.⁵⁰ Ook wanneer een opsporingsambtenaar tijdens een gebeurtenis zijn aandacht moet verdelen – denk aan: hij moet communiceren met de verdachte, via de portofoon ook communiceren met collega's én de veiligheid van omstanders waarborgen –, kan dat ertoe leiden dat herinneringen minder goed worden ingeprent.⁵¹ Het bespreken van een gebeurtenis achteraf, bijvoorbeeld met collega's tijdens het gezamenlijk opstellen van een proces-verbaal⁵² of tijdens een debriefing, kan leiden tot sociale beïnvloe-

30. Rb. Den Haag 30 juli 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:7032. Vredevelt trad in die zaak op als gerechtelijk deskundige.

31. Zie in dit verband ook Rb. Oost-Brabant 10 maart 2017,

ECLI:NL:RBOBR:2017:1304, waarin de rechtbank na het bekijken van de bodycambeelden concludeert dat de verdachte moet worden vrijgesproken van poging doodslag en poging zware mishandeling.

32. Rb. Rotterdam 4 juli 2017, ECLI:NL:RBROT:2017:5730.

33. Rb. Den Haag 27 september 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:10068.

34. Zie ook Hof Den Bosch 20 april 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:1393, waarin het hof de ontkenning van de verdachte toetst aan bodycambeelden en hem vrijspreekt omdat de daarop waar te nemen beweging geen eenduidige schopbeweging is.

35. Zie hierover uitvoerig F.C.W. de Graaf & L. Kesteloo, 'Welke mogelijkheden bestaan er om op grond van artikel 359a Sv rechtsgevolgen te verbinden aan fouten in het strafdossier?', *Delikt en Delinkwent* 2016/21, afl. 4, p. 254-270.

36. Zie in dit verband Rb. Gelderland 9 december 2019, ECLI:NL:RBGEL:2019:5683 (militaire zaak), waarin een militair werd vervolgd voor mishandeling van een politieagent in functie en schennis van de eerbaarheid, omdat hij zijn onblote geslachtsdeel aan een (andere) politieagent liet zien. De militaire kamer zegt wel dat hij 'in geval van evidente discrepanties behoudzaam

omgaat] met het gebruik van het desbetreffende proces-verbaal voor het bewijs'.

37. Zie Rb. Den Haag 27 september 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:10068. Vredevelt trad ook in die zaak op als deskundige.

38. Zie in dit verband M.S. Groenhuisen, 'Waarheidsvinding in het strafrecht', *Waarheidsvinding* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereeniging 2012-1), Deventer: Wolters Kluwer 2012, p. 241-245.

39. Zie voor een uitgebreide bespreking Vredevelt, Kesteloo & Hildebrandt 2020, p. 11-15.

40. Edmonton Police Service 2015, *Body worn video: Considering the evidence: Final report of the Edmonton police service body worn video pilot project*. Verkregen van bwwsg.com/wp-content/uploads/2015/06/Edmonton-Police-BWV-Final-Report.pdf, p. 27-33; C. Owens, D. Mann & R. McKenna, *The Essex body worn video trial: The impact of body worn video on criminal justice outcomes of domestic abuse incidents*, Coventry, Verenigd Koninkrijk: College of Policing 2014, p. 19.

41. Kessler hanteert een ander uitgangspunt: '[O]pnames [zijn] vollediger en informatiever [...] dan schriftelijke verslaglegging, zeker in gevallen waarin die verslaglegging zich, zoals gebruikelijk is, beperkt tot een weergave in samengevatte vorm.' (Kessler 2016, p. 9).

42. Zie bijvoorbeeld Rb. Amsterdam 18 april 2018, ECLI:NL:RBAMS:2018:2570: 'Tijdens de aanhouding van verdachte heeft aange-

ver zijn bodycam aangezet, omdat verdachte agressief op hem reageerde.'

43. R. Boivin e.a., 'The body-worn camera perspective bias', *Journal of Experimental Criminology* 2017, afl. 13, p. 136-137.

44. Bijvoorbeeld of sprake was van wapengebruik, de desbetreffende opsporingsambtenaar zich beledigend heeft uitgelaten, of dat de burger gehoor heeft gegeven aan diens bevelen. Zie R. Sommers, 'Will putting cameras on police reduce polarization?', *The Yale Law Journal* 2016, afl. 125, p. 1322.

45. Sommers, 2016, p. 1304-1362. Zie ook het interactieve artikel van T. Williams e.a., 'Police body cameras: What do you see?' *New York Times* 1 april 2016, (te raadplegen via nytimes.com, laatst geraadpleegd op 24 maart 2021); K.A. Jones, W.E. Crozier & D. Strange, 'Believing is seeing: Biased viewing of body-worn camera footage', *Journal of Applied Research in Memory and Cognition* 2017, afl. 6, p. 470-471.

46. Boivin e.a. 2017, Tabel 1, p. 134.; zie ook D.M. Kahan, D.A. Hoffman & D. Braman, 'Whose eyes are you going to believe? Scott v. Harris and the perils of cognitive illiberalism', *Harvard Law Review* 2009, afl. 122, p. 879-880.

47. In de literatuur wordt dit een '*bias blind spot*' genoemd. K.A. Jones, W.E. Crozier & D. Strange, 'Objectivity is a myth for you but not for me or police: A bias blind spot for viewing and remembering criminal events', *Psychology, Public Policy, and Law*

2018, afl. 24(2), p. 266-267.

48. M.S. Greenberg, D.R. Westcott & S.E. Bailey, 'When believing is seeing: The effect of scripts on eyewitness memory', *Law and Human Behavior* 1998/22, afl. 6, p. 685-694 (met name, p. 692), doi: 10.1023/A:1025758807624.

49. B.K. Payne, 'Prejudice and perception: The role of automatic and controlled processes in misperceiving a weapon', *Journal of Personality and Social Psychology* 2001/81, afl. 2, p. 181-192 (met name p. 189), doi: 10.1037/0022-3514.81.2.181.

50. Voor een overzichtartikel in meta-analyse over dit effect, zie J.M. Fawcett, K.A. Peace & A. Greve, 'Looking down the barrel of a gun: What do we know about the weapon focus effect?', *Journal of Applied Research in Memory and Cognition* 2016/5, afl. 3, p. 257-263, doi: 10.1016/j.jarmac.2016.07.005.

51. Voor een overzichtartikel over het effect van aandachtsverdeling, zie F.I.M. Craik e.a., 'The effects of divided attention on encoding and retrieval processes in human memory', *Journal of Experimental Psychology: General* 1996/125, afl. 2, p. 159-180, doi: 10.1037/0096-3445.125.2.159.

52. Zie hierover nader A. Vredevelt, L. Kesteloo & P.J. van Koppen, *Samen of apart. De invloed van overleg tussen agenten bij het opstellen van het proces-verbaal* (Politiewetenschap), Apeldoorn: Programma Politie & Wetenschap 2016.

ding. Dat betekent dat een opsporingsambtenaar verklaart over waarnemingen die hij niet zelf heeft gedaan, bijvoorbeeld omdat hij de ander niet wil tegenspreken, ervan uitgaat dat wat de ander zegt klopt, of ten onrechte denkt dat hij de waarneming wel zelf heeft gedaan (bronverwarring).⁵³

De hiervoor besproken psychologische invloeden kunnen zelfs grote verschillen tussen bodycambeelden en een proces-verbaal verklaren. Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat ook sommige strafrechters zich dat realiseren, al dan niet nadat een rechtspsychologische deskundige daarover heeft gerapporteerd. In zaken waarin een proces-verbaal afwijkt van geraadpleegde bodycambeelden wijzen zij bijvoorbeeld op het verschil tussen het perspectief van de bodycam en dat van de verbaliserende agent, moeheid, verwachtingseffecten, aandachtsvernauwing of een verdeling van de aandacht, bijvoorbeeld als de waarnemingen in een zeer drukke omgeving worden gedaan.⁵⁴

5. Toekomstplannen: verkort verbaliseren als er beeldmateriaal is

Het concept-Wetboek van Strafvordering (Modernisering) beoogt beeldmateriaal een grotere rol te geven in de bewijsvoering. Allereerst wordt voorgesteld om het beeldmateriaal zelf te erkennen als wettig bewijsmiddel.⁵⁵ Daarnaast mogen opsporingsambtenaren volgens het concept-Wetboek van Strafvordering het opmaken van een proces-verbaal uitstellen 'indien op een opname van beeld, geluid of beeld en geluid is vastgelegd wat door hen tot opsporing is verricht of bevonden'.⁵⁶ De opsporingsambtenaren moeten dan wel in een verkort proces-verbaal vermelden wat op die opname is vastgelegd. Het huidige artikel 152 Sv schrijft voor dat opsporingsambtenaren ten spoedigste proces-verbaal opmaken van het door hen opgespoorde strafbare feit of van hetgeen door hen tot opsporing is verricht of bevonden; een mogelijkheid om eerst verkort proces-verbaal op te maken bestaat dus nog niet.

Van belang is dat straks uit het verkort proces-verbaal kan worden afgeleid dat opsporingsambtenaren 'ervoor instaan dat wat op de opname is te zien door hen is verricht of bevonden', nu het verkort proces-verbaal is bedoeld omde betrouwbaarheid van de opname te waarborgen.⁵⁷ De opsporingsambtenaar zou er bijvoorbeeld voor kunnen kiezen om in het verkort proces-verbaal een samenvatting van het beeldmateriaal op te nemen of de relevante tijdsmomenten te noteren.⁵⁸ Hoewel de praktijk van het verkort verbaliseren in richtlijnen nader zal moeten worden genormeerd, gaat de concept-memorie er van uit dat uitstel in geval van buitengerechtelijk afdoen feitelijk zal leiden

De concept-memorie gaat er van uit dat uitstel in geval van buitengerechtelijk afdoen feitelijke zal leiden tot afstel van verbaliseren

tot afstel van verbaliseren. Wordt de zaak voor de rechter gebracht, dan 'ligt het in de rede dat de officier van justitie alsnog proces-verbaal laat opmaken van de informatie die op de opname is vastgelegd voor zover dat voor een goede procesvoering in eerste aanleg noodzakelijk is'.⁵⁹ Ook de rechter kan voorafgaand aan of na aanvang van het onderzoek ter terechtzitting uitwerking bewerkstelligen.⁶⁰ Die uitwerking mag door een andere opsporingsambtenaar worden gedaan dan degene die het verkort proces-verbaal heeft opgemaakt. Dat is anders als er problemen blijken te zijn met de opnames: dan 'zal het volledige proces-verbaal wel door de opsporingsambtenaar moeten worden opgemaakt die de waarnemingen heeft gedaan, aangezien deze dan uit zijn herinnering zal moeten putten'.⁶¹ Vermoedelijk zal juist het gebruik van bodycams veelal leiden tot verkort verbaliseren, omdat de bodycam – vanwege de montage op de borst – grotendeels vanuit het perspectief van de opsporingsambtenaar opneemt.

Met het oog op werklastbesparing in de opsporing is goed te begrijpen dat wordt voorgesteld om opsporingsambtenaren geen volledig proces-verbaal meer te laten schrijven als van de desbetreffende gebeurtenis ook beeldmateriaal bestaat. Vanuit waarheidsvindingsperspectief is het voorstel evenwel problematisch, en wel om drie redenen. Allereerst kan door het tijdsverloop belangrijke informatie verloren gaan. Na verloop van tijd vervagen herinneringen: men vergeet details en maakt meer fouten.⁶² De eerste dagen na een gebeurtenis neemt de kwaliteit van de herinnering het meeste af;⁶³ na een aantal maanden herinnert men zich doorgaans enkel nog de grote lijnen.⁶⁴ Over het algemeen geldt dat hoe meer tijd is verstreken, hoe minder betrouwbaar de verklaring is. Dat betekent dat een uitgewerkt proces-verbaal niet evenveel en even accurate informatie bevat als een proces-verbaal dat spoedig na het incident is opgemaakt.⁶⁵ Zo bezien, leidt uitstel van verbaliseren inhoudelijk sowieso tot een zekere mate van afstel.

Ten tweede heeft het wetsvoorstel tot gevolg dat agenten worden aangemoedigd om eerst de beelden te bekijken en vervolgens in het proces-verbaal te bevestigen (of samen te vatten) wat op de beelden te zien is. De beelden kunnen daardoor de herinnering en de eventuele latere uitwerking van de desbetreffende opsporingsambtenaar beïnvloeden.⁶⁶ Concreet betekent dit dat bronverwarring kan plaatsvinden, waardoor in het latere uitgewerkte proces-verbaal ook geen duidelijkheid meer kan worden verschaft over de redenen van wetenschap.⁶⁷ Daarnaast bestaat het risico dat de opsporingsambtenaar zich bij de uitwerking van het proces-verbaal richt op wat op de beelden te zien is,⁶⁸ ofwel bewust omdat zijn proces-verbaal daardoor minder kwetsbaar is, ofwel onbewust vanwege *retrieval-induced forgetting*. Dergelijke risico's worden vermeden als de opsporingsambtenaar zijn herinneringen vastlegt in een origineel proces-verbaal voordat hij de beelden bekijkt, maar die praktijk wordt in het conceptwetsvoorstel nou juist ontmoedigd. Het voorstel staat in die zin haaks op de aanbevelingen die wij hierboven schetsten, maar ook op wat nu al in het Inzetkader staat.

Ten derde lijkt het voorstel om opsporingsambtenaren toe te staan om later te verbaliseren er ten onrechte van uit te gaan dat beelden altijd een objectieve en goede weergave zijn van wat zich heeft afgespeeld. Zoals wij in

paragraaf 4 hebben uiteengezet, kunnen beelden echter onvolledig en voor interpretatie vatbaar zijn. Dat laatste kan er zoals gezegd toe leiden dat verschillende mensen zeer uiteenlopend oordelen over hetgeen op de beelden te zien is. De aanwezigheid van beeldmateriaal is dan ook geen panacee voor de waarheidsvinding.

6. Conclusie

In deze bijdrage hebben wij beschreven hoe bodycambeelden als controlemiddel een bijdrage kunnen leveren aan de waarheidsvinding in strafzaken. Allereerst kunnen opsporingsambtenaren bodycambeelden gebruiken om hun eigen waarnemingen en herinneringen te toetsen en de inhoud van hun processen-verbaal te verbeteren. Als zij hun bevindingen eerst vastleggen in een origineel proces-verbaal, dat zij met behulp van de bodycambeelden mogen aanpassen, dan leidt dat – zo blijkt uit eigen empirisch onderzoek – tot meer accurate en vollediger processen-verbaal. Omdat de opsporingsambtenaar de waarnemingen die hij tijdens de opgenomen gebeurtenis heeft gedaan dan reeds heeft vastgelegd, zijn de risico's op negatieve geheugeneffecten zoals bronverwarring en *retrieval-induced forgetting* beperkt. Deze werkwijze kan aldus helpen voorkomen dat later vragen rijzen over zijn redenen van wetenschap. Ten tweede heeft een rechtspraakanalyse laten zien dat ook strafrechters bodycambeelden als controlemiddel gebruiken, namelijk om het relaas van de verdachte, getuigen of opsporingsambtenaren te toetsen. Hoewel bodycambeelden nog geen grote rol blijken te spelen in de strafrechtspraak, verwachten wij dat zij – nu de inzet van bodycams ook in Nederland een vlucht lijkt te nemen – steeds belangrijker worden voor de strafrechtspraak. Tegen die achtergrond bekritisieren wij

het moderniseringsvoorstel om verkort verbaliseren toe te staan indien een opname bestaat van wat door opsporingsambtenaren tot opsporing is verricht of bevonden. Want hoewel bodycambeelden een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de waarheidsvinding, mogen wij ons daar niet op blindstaren. Bodycambeelden geven namelijk niet altijd volledig weer wat daadwerkelijk is gebeurd, en zijn bovendien minder objectief dan vaak wordt gedacht. Een uitgewerkt proces-verbaal is dus geen overbodige informatiebron: het kan een andere kijk geven op de opgenomen gebeurtenis en iets wezenlijks toevoegen aan hetgeen te zien is op de beelden. Het verbaliseren dient dan wel snel na het opgenomen incident plaats te vinden. Een opsporingspraktijk waarin bodycamdragende agenten in eerste instantie alleen verkort zullen verbaliseren, kan namelijk tot verlies van voor de waarheidsvinding belangrijke informatie leiden. Zo zullen de opsporingsambtenaren ten tijde van de gedetailleerde uitwerking van het proces-verbaal veel van de desbetreffende gebeurtenis zijn vergeten. Ook kan achteraf niet meer worden vastgesteld in hoeverre het uitgewerkte proces-verbaal gebaseerd is op eigen waarnemingen ten tijde van het incident, of op waarnemingen van de opname die zij hebben bekeken. Deze problemen voor de waarheidsvinding kunnen niet meer worden hersteld: bepaalde informatie is onomkeerbaar vergeten; de beelden zijn onomkeerbaar gezien. Omdat juist de combinatie van bodycambeelden en de herinnering van de opsporingsambtenaar een zo volledig en accuraat mogelijk beeld kan geven van een gebeurtenis, is het betreurenswaardig dat in de concept-memorij van toelichting geen overwegingen zijn gewijd aan deze – mogelijk vergaande – gevolgen van verkort verbaliseren. •

53. D.B. Wright e.a., 'When eyewitnesses talk', *Current Directions in Psychological Science* 2009/18, afl. 3, p. 174-178, doi: 10.1111/j.1467-8721.2009.01631.x. Ook een combinatie van deze drie is mogelijk.

54. Zie bijvoorbeeld Rb. Den Haag 27 september 2019, ECLI:NL:RBDHA:2019:10068, r.o. 3.4.1, waarin Vredeveldt als deskundige optrad; Rb. Gelderland 9 december 2019, ECLI:NL:RBGEL:2019:5683 (militaire zaak), onder E (en hoger beroep: Hof Arnhem-Leeuwarden 17 december 2020, ECLI:NL:GHARL:2020:10560).

55. Art. 4.3.8 lid 1 onderdeel e concept-Wetboek van Strafvordering (modernisering Strafvordering) (Ambtelijke versie juli 2020); tevens art. 557 van het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter bevordering van innovatie van verschillende onderwerpen in het kader van de modernisering van het Wetboek van Strafvordering (Innovatiewet Strafvordering) en MvT (concept) Innovatiewet Strafvordering, p. 17 (te raadplegen via internetconsultatie.nl).

56. Art. 2.1.9 lid 3 concept-Wetboek van Strafvordering (modernisering Strafvordering) (Ambtelijke versie juli 2020).

57. MvT concept-Wetboek van Strafvordering (modernisering Strafvordering) (Ambtelijke versie juli 2020), p. 259; 262.

58. Het inzetkader stelt voorop dat elk proces-verbaal duidelijkheid moet verschaffen over de inzet van de bodycam, omdat die inzet achteraf moet kunnen worden beoordeeld (Politie Inzetkader 2020, p. 4). Het gaat dan om een beschrijving van onder meer het doel van de inzet, wie de drager was, en de aard, duur en intensiteit van de observatie. Mede aan de hand daarvan kan achteraf worden beoordeeld of de bodycam rechtmatig is ingezet, en of daarbij slechts een beperkte inbreuk is gemaakt op de persoonlijke levenssfeer. De opsporingsambtenaar zal in zijn verkort proces-verbaal dus niet kunnen volstaan met het onderschrijven van hetgeen op de beelden te zien is, maar zal ook – conform de normen uit het inzetkader – de inzet van de bodycam moeten verantwoorden.

59. Idem, p. 259.

60. Het nieuwe Wetboek van Strafvordering zal daartoe voorschrijven dat de procesinleiding een opgave bevat van opnamen van opsporingshandelingen waarvan geen proces-verbaal is opgemaakt.

61. Idem, p. 260.

62. Zie bijvoorbeeld S.D. Penrod, E.F. Loftus & J. Winkler, 'The reliability of eyewitness testimony: A psychological perspective', in: N.L. Kerr & R.M. Bray (red.), *The psychology of the courtroom*, New York: Academic Press 1982, p. 135-136; J.W. Turtle & J.C. Yuille, 'Lost but not forgotten details: Repeated eyewitness recall leads to reminiscence but not hypernesia', *Journal of Applied Psychology* 1994, afl. 79, p. 264.

63. Zie bijvoorbeeld J.T. Wixted & E.B. Ebbesen, 'On the form of forgetting', *Psychological Science* 1991, 2, p. 412; M.H. Erdelyi, 'The ups and downs of memory', *American Psychologist* 2010, afl. 65, p. 625.

64. Zie bijvoorbeeld V.F. Reyna & C.J. Brainerd, 'Fuzzy-trace theory: An interim

synthesis', *Learning and Individual Differences* 1995, afl. 7, p. 28.

65. In de memorie van toelichting lijkt ervan te worden uitgegaan dat de voorgestelde praktijk alleen meer informatie oplevert, (zo staat er dat een 'belangrijk winstpunt [...] de additionele informatie [is] die een opname biedt, ten opzichte van een proces-verbaal', p. 19); geheel onbesproken blijft het verlies van informatie door onuitgewerkte dan wel uitgewerkte, niet-volledige processen-verbaal.

66. Zie par. 2.

67. Het zoveel mogelijk uitdrukkelijk opgeven van de redenen van wetenschap blijft een wettelijke eis (zie art. 2.1.10 lid 2 concept-Wetboek van Strafvordering).

68. Er zijn (minimaal) twee momenten waarop de opsporingsambtenaar de beelden zal (willen) bekijken: (a) direct na het incident ten behoeve van het opmaken van het verkort proces-verbaal, en (b) op een later moment, ten behoeve van de uitwerking van het proces-verbaal.